

TOLOSA IGUALADA, Miguel; DE FARIA PIRES, Loïc
Manual de traducció català-francès
 Vic: Eumo, 2022, 208 p.
 ISBN 978-84-9766-789-0

Un pas més en la formació de traductors del català al francès

Si llegiu este article, és perquè us involucru en la traducció relacionada amb el català i el francès. Poc importa que els últims informes de mercat sobre traducció professional a Espanya i França (Rico i García 2016; SFT 2002) no esmenten explícitament en les estadístiques la llengua catalana, i que hàgeu d'acudir a altres estudis més localitzats, com ara el de Guíjarro (2020), per comprovar que alguns graduats, en este cas de la UAB, acaben traduint del francès al català o viceversa. Sabeu de sobra que diverses agències de traducció ofereixen este parell lingüístic i que, per menut que siga, este mercat mereix, com en la resta de combinacions, una formació adequada al sector.

Ara bé, te decep que les recomanacions bibliogràfiques de les guies d'algunes assignatures de traducció de català i francès continguen recursos lingüístics i terminològics abundants, i no tant estudis traductològics específics en forma de manuals o altres formats. No perquè així ho hagen decidit els seus autors, sinó —creiem— per l'escassetat bibliogràfica en este parell lingüístic. Efectivament, te decep encara més que, segons BITRA (Franco 2001-2022), dels setze manuals de traducció registrats actualment en esta base de dades i relacionats amb el català, només tres tinguen a vore amb el francès i l'únic sobre traducció català-francès date de més de quinze anys (Berthelot 2007) —encara que siga possible afegir-hi els exercicis de traducció gramatical català-francès d'esta mateixa autora (Berthelot i Gironell 2008, 2009). Te consterna també que ja fa uns quants anys que Joan Manuel Verdegall, acadèmic amb un alt índex de producció investigado-

ra en traducció francès-català, està jubilat i ara les seues publicacions només estan acompanyades d'alguns articles espontanis, com ara el de Joan i Pomerleau (2019), fruit de la posada en marxa dels estudis de català a la Universitat de Montréal —ja fa també uns quants anys—, i, per tant, relacionat més aviat amb la iniciació en la pràctica traductora del català. Per sort, ara disposem del *Manual de traducció català-francès*, de Miguel Tolosa Igualada i Loïc de Faria Pires, publicat en 2022 a l'editorial Eumo.

El manual de Tolosa i de Faria no és el manual tradicional reple de normes gramaticals i sintàctiques, així com altres elements lingüísticocontrastius. És un manual senzillament «de traducció». Un manual on cadascuna de les set unitats didàctiques partix de tres encàrrecs diferents —21 textos en total, diversos dels quals estan adaptats a consciència— «quasi autèntics», plantejats per diversos iniciadors, que constitueixen l'origen del treball, i en determinen tant el procés com el producte. Un manual que, a més a més, es fonamenta en una sèrie de postulats metacognitius que dintre del llibre es materialitzen en fases de sensibilització, autoavaluació i, sobretot, de metacognició, en què l'usuari ha de ser capaç de controlar i regular conscientment tots eixos aspectes suprertextuals, textuals, extratextuals o processuals apresos en cada unitat. De fet, l'usuari, sobre la base de la pràctica traductora, és qui autocontrola el seu aprenentatge.

Les traduccions proposades són excel·lents. M'hi referiré d'una manera trobe que poc ortodoxa. Hui dia tot professor de traducció sap que la traducció automàtica és molt present a l'aula i que tard o d'hora cal aliar-s'hi. Doncs bé, he traduït els textos originals del manual amb dos motors de

traducció automàtica català-francès: Apertium, basat en regles, i Google Translator, neuronal. He comptat el nombre de paraules de cadascuna de les tres traduccions franceses (Apertium, Google i Manual) i he comparat les traduccions proposades per Tolosa i de Faria amb cadascuna de les seues respectives versions automàtiques

mitjançant el mètode d'avaluació BLEU, basat en la comparació de n-grames (Papineni *et al.* 2002). Sí, ho he fet a l'inrevés: he tractat la versió humana com si fora automàtica i he marcat com a referència o model una traducció automàtica. Totes les dades obtingudes es resumixen a la taula següent.

Número de l'encàrrec	Nombre de paraules			Puntuació BLEU (referència: Apertium)		Puntuació BLEU (referència: Google)	
	Apertium	Google	Manual	Google	Manual	Apertium	Manual
1	489	488	531	49.24	33.45	49.25	39.89
2	706	708	724	43.46	33.52	43.48	40.60
3	416	410	456	46.62	31.91	46.61	40.22
4	587	587	658	43.51	27.63	43.50	37.60
5	884	864	921	36.22	28.60	36.22	37.57
6	694	698	743	31.49	22.12	31.50	37.98
7	429	435	472	31.05	20.09	31.05	30.31
8	636	618	653	97.27	33.42	97.23	33.37
9	532	515	536	41.67	26.72	41.67	37.19
10	512	514	542	38.07	28.04	38.07	38.71
11	913	901	947	45.14	32.44	45.14	43.86
12	935	931	977	41.71	27.42	41.72	38.64
13	639	626	725	42.39	23.41	42.38	31.50
14	967	964	1011	38.31	24.32	38.32	34.37
15	608	609	687	30.44	23.31	30.41	42.37
16	435	431	448	39.11	25.88	39.10	30.32
17	421	433	440	42.64	31.96	42.64	39.99
18	808	804	833	34.88	27.93	34.87	35.82
19	657	662	653	45.12	43.06	45.12	45.00
20	909	912	950	35.16	26.35	35.17	38.28
21	587	609	579	38.44	29.94	38.44	31.00

El fet que pràcticament totes les traduccions del manual tinguin més paraules que les traduccions automàtiques i que, en comparació amb estes últimes, les puntuacions BLEU de les traduccions del manual siguin menors que les de les traduccions amb què es comparen (ja siga de Google, tenint com a referència la traducció d'Apertium; ja siga d'Apertium, tenint com a referència la tra-

ducció de Google) no reflectix sinó que les traduccions de Tolosa i de Faria s'allunyen clarament de les traduccions automàtiques —sense menysprear la faena i qualitat de la traducció automàtica—, i, per tant, amaguen més d'un aspecte de reflexió basat en algun dels elements que constituïxen cadascun dels encàrrecs. En deixe alguns exemples perquè pugueu apreciar-los tranquil·lament:

«Quan feia batxillerat, vam crear unes escombraries intel·ligents que avisaven al mòbil quan s'havien de llançar. A més, per les persones dependents, tenien una opció d'avisar als familiars d'urgències quan feia més d'un dia que no les llançaven, perquè una persona no és capaç de passar-se un dia sense crear residus».

« Quand j'étais au lycée, nous avons créé des poubelles intelligentes qui envoyaient une notification au téléphone portable quand il fallait jeter les poubelles. En plus, dans le cas des personnes dépendantes, ces poubelles avaient l'option d'alerter d'urgence les membres de la famille quand cela faisait plus d'un jour qu'on ne les avait pas utilisées, parce qu'une personne n'est pas en mesure de passer une journée sans créer de déchets ».

A quasi tot lo centre històric lo català alguerès era la llengua primària: los genitors no parlaven en italià als fills, solament en alguerès. Jo que tenia una cultura de llengua sarda, vaig a l'Alguer i trob una cultura diferent. I cosa fas? He fet de tot per aprendre'l.

– Dans presque tout le centre historique, le catalan alguérois était la première langue : les parents ne parlaient pas italien à leurs enfants, seulement alguérois. Moi qui avais une culture de langue sarde, je suis allé à Alghero et j'y ai trouvé une culture différente. Que fait-on dans ce cas ? J'ai tout fait pour l'apprendre.

...com sosté la detectiu de la llengua Sheila Queralt en advertir: «per la boca mor el dolent».

...comme le soutient la détective de la langue Sheila Queralt lorsqu'elle nous prévient en disant : « per la boca mor el dolent » (« Trop parler nuit... surtout quand on est un bandit »).

Per a un «detectiu de la llengua» és un conjunt de proves el que porta a determinar una autoria: «en llenguatge escrit ens fixem en les faltes d'ortografia, en com s'estructura una frase, com s'ordena el contingut, el context, com es comunica amb l'interlocutor...», diu Queralt.

Pour un « détective de la langue », c'est un ensemble de preuves qui permet de déterminer qui se cache derrière le message en question : « en langage écrit, nous nous attardons sur les fautes d'orthographe, sur la manière dont une phrase est structurée, dont le contenu est organisé, ou encore sur le contexte ou la manière dont la personne responsable du message s'adresse à son interlocuteur », affirme Queralt.

Mentre les criatures són petites, els progenitors que fan el testament també poden indicar qui volen que tingui la tutela del menor si ells falten. Poden indicar que, en cas que un dels dos falti, sigui la parella qui cuidi els fills. I en el cas que faltessin tots dos, qui n'assumiria la tutela o si hi hauria tutela compartida.

Tant que les enfants sont petits, les géniteurs à l'origine du testament peuvent aussi indiquer la personne qui doit avoir la tutelle de l'enfant s'ils viennent à décéder. Ils peuvent indiquer que si l'un des deux conjoints décède, l'autre conjoint continuera à s'occuper des enfants et, dans l'hypothèse du décès des deux conjoints, préciser qui serait le tuteur des enfants, ou s'il y aurait une tutelle partagée.

Estos són simplement uns quants exemples que mostren la capacitat de reflexió que tenen els autors d'este manual i el tipus de gimnàstica mental que, entre altres coses, s'espera dels seus usuaris per tal que no terminen calcant estructures sintàctiques i treballen —tal com suggerixen alguns professionals (Durban 2003; Jemielity 2010)— la redacció en llengua meta.

El manual no és sols un llibre imprès. Fa ús de les tecnologies actuals i enllaça no només amb materials digitals elaborats perquè l'usuari pugui completar els encàrrecs, sinó també —i això és una altra novetat— amb una sèrie d'àudios en què diversos nadius llegixen els textos traduïts al francès per tal que els usuaris especialment no francòfons puguin millorar aspectes prosò-

dics i fonètics de la llengua francesa. A això, s'hi afegix que Tolosa i de Faria regalen, també en forma de vídeo, una guia o conjunt de consells traductològics complementaris al llibre. Des d'este punt de vista, l'usuari pot fins i tot tenir la sensació d'interactuar amb els autors en llur absència.

Loïc de Faria (Universitat de Mons) és especialista en traducció automàtica, i, entre altres coses, impartix assignatures d'informàtica, tecnologies de la traducció o localització. En estos últims anys ha pronunciat nombroses conferències sobre l'ús de traductors automàtics i postedició. Miguel Tolosa (Universitat d'Alacant) és dels traductòlegs més meticulosos, assenyats i entesos, i a més és intèrpret. Estic segur que este còctel d'experiències, joventut, veterania, aptituds, coneixements, actituds, etc., no ha pogut sinó influir molt positivament en cadascuna de les seccions en què aquest magnífic manual està dividit.

Referències bibliogràfiques

- BERTHELOT, Martine (2007). *Guide pratique de traduction catalan-français*. Canet: Éditions Trabucaire.
- BERTHELOT, Martine; ROTA GIRONELL, Maria Lluïsa (2008). *Exercicis de traducció gramatical català-francès i autocorrecció. Exercices de traduction grammaticale catalan-français et autocorrection, vol. 1*. Canet: Éditions Trabucaire.
- (2009). *Exercicis de traducció gramatical català-francès i autocorrecció. Exercices de traduction grammaticale catalan-français et autocorrection, vol. 2*. Canet: Éditions Trabucaire.
- DURBAN, Chris (2003). «La traduction financière. Tendances pour l'avenir». A: GOUADEC, Daniel; TOUDIC, Daniel (ed.). *Traduction, Terminologie, Rédaction. Actes des universités d'été et d'automne et du colloque international Spécialités et spécialisations dans la pratique professionnelle et la formation des traducteurs*. París: La Maison du dictionnaire, p. 111-121.
- FRANCO, Javier (2001-2022). *BITRA (Bibliografía d'Interpretació i Traducció). Base de dades amb accés obert*. <dti.ua.es/es/bitra/introduccion.html> [Consulta: 07/03/2023].
- GUIJARRO, Xavier (2020). *Estudi de la inserció laboral de l'alumnat de la Facultat de Traducció i Interpretació de la UAB. Enquesta 2019*. <https://www.uab.cat/doc/DOC_iegressats20152019> [Consulta: 07/03/2023].
- JEMIELITY, David (2010). «The next generation of translators in Switzerland». *Hieronymus*, 1, p. 32-44.
- JOAN CASADEMONT, Anna; POMERLEAU, Marc (2019). «L'enseignement de la traduction catalan-français dans un programme universitaire de langue et culture catalanes. Expérience de mise en oeuvre». *REC (Revue d'Études Catalanes)*, 5, p. 60-83.
- PAPINENI, Kishore; ROUKOS, Salim; WARD, Todd; ZHU, Wei-Jing (2002). «BLEU: a Method for Automatic Evaluation of Machine Translation». *Proceedings of the 40th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (ACL)*. Filadèlfia: Association for Computational Linguistics, p. 311-318.
- RICO PÉREZ, Celia; GARCÍA ARAGÓN, Álvaro (2016). *Análisis del sector de la traducción en España 2015*. Madrid: Universidad Europea.
- SOCIÉTÉ FRANÇAISE DE TRADUCTEURS (SFT) (2022). *Résultats de l'enquête 2022 sur les pratiques professionnelles en traduction*. <https://www.sft.fr/sites/default/files/2022-11/2022_SFT_resultats-enquete-statistiques-metiers-de-la-traduction.pdf> [Consulta: 07/03/2023].

Daniel Gallego Hernández

Universitat d'Alacant

<https://doi.org/10.5565/rev/quaderns.157>

© de l'autor